

ŠVEDSKA NEUTRALNOST IZMEĐU ISTOKA I ZAPADA*

Jasnije nego ikad Švedska sada ističe svoju politiku nevezivanja za saveze u vreme mira, a neutralnosti za vreme rata. Po mišljenju autora time želi da stavi do znanja blokovima velikih sila koji je okružuju da shvate i poštuju njenu nezavisnost i, ako to bude potrebno, njenu volju da se brani.

Sećanje na invaziju Norveške i Danske 1940. god. čini da za mnoge ljude neutralnost još uvek predstavlja sinonim slabosti. U stvari, kada su 1940. god. Danska i Norveška izabrale jedan oblik „nenaoružane neutralnosti”, one su računale da će eventualno zaraćene strane poštovati tu neutralnost i garantovati im bezbednost. Činjenica je, ističe autor, da su obe ove zemlje predstavljale u isti mah i značajan strategijski položaj i „prazan prostor” u vojničkom smislu reči. Zbog toga su se od početka rata i V. Britanija i Nemačka, bojeći se svaka od njih da će ona druga ispuniti taj prazan prostor pre nje, formalno utrkivale koja će pre povrediti neutralnost skandinavskih zemalja: V. Britanija polaganjem mina u teritorijalnim vodama Norveške, a Nemačka okupiranjem ove iste zemlje i Danske — koje nisu imale praktično čime da joj se odupru. Nasuprot tome, sadašnja neutralnost Švedske, umesto da ostavi između Istoka i Zapada opet neku vrstu „praznog prostora”, stvorila je od ove zemlje pravu tvrđavu. Njen celokupni odbrambeni raspored, tj. vojni i civilni, verovatno nije nesavladljiv, ali bi njegovo uništavanje — tvrdi se u članku — trajalo dugo, koštalo bi mnogo, a moguće posledice napada mogle bi da nagnaju eventualnog agresora da se prethodno razmisli. Između dva neprijateljska bloka Švedska bi bila kao jež između dve zveri spremne da se zbog njega međusobno rastrgnu. Prva koja bi je napala aktivirala bi protivu sebe švedsku odbranu, što bi išlo u korist njenog protivnika. Pred takvom perspektivom nameće se pitanje da li će jedna od tih dveju strana pokušati da se okrvavi na tom bodljikavom ježu bez bojazni da će ona druga izvući korist iz te njene početne greške? Zbog takvog svog položaja i proizilazi razuman stav Švedske u odnosu na dve eventualno zaraćene strane, tj. što odbija da se dobrovoljno integriše bilo sa jednom ili dru-

---

* *La neutralité suédoise entre l'Est et l'Ouest*, par M. Jacques Sorbets, *La revue maritime*, Francuska, avgust—septembar 1969. godine.

gom od njih. S druge strane, jedina pametna stvar, po mišljenju autora, koju i jedan i drugi protivnik mogu da učine jeste da izbegavaju pogrešan manevar koji bi naterao Švedsku da mu se suprotstavi, a podstakao drugog protivnika da joj pritekne u pomoć, odnosno da je ima na svojoj strani. U tome se i sastoji princip švedske strategije odvratanja.

U takvoj situaciji švedski stratezi nastoje da se ta neutralnost održi i da se Švedska ne dovede u opasnost — makar to bila samo pretnja od ekonomskog gušenja — da prekine svoje trgovinske odnose sa svetom. Neutralna između zemalja u ratu, Švedska bi trebalo, u stvari, da nastavi da živi, tj. da uvozi i izvozi, odnosno da trguje sa zaraćenim stranama.

Izraz „totalna odbrana”, koji je usvojila švedska vlada, znači da su i civili psihološki pripremljeni da sa armijom učestvuju u odbrani zemlje. Civilne organizacije „dobrovoljaca za odbranu” (radio-telegrafista amatera, strelaca puškom i pištoljem, motociklista, automobilista, lekara, itd.) sačinjavaju više od milion lica izvežbanih još u vreme mira, posebno za vreme manevara njihovih ratnih jedinica. Civilna garda, koju obrazuje 100.000 dobrovoljaca onih godišta koja ne obuhvata mobilizacija — ispod 18 ili preko 47 godina, sastoji se od malih i stalno naoružanih jedinica radi izvršavanja lokalnih zadataka: zaštite civilnih ili vojnih postrojenja od životnog značaja, električnih centrala, mostova, aerodroma, kao i radi suprotstavljanja iznenadnim napadima infiltriranih malih neprijateljskih jedinica ili sabotera. Civilna garda štitila bi takođe i izvršenje mobilizacije. Industrijska garda, koja čini deo Civilne garde, organizovana je unutar tvornica oružja i raznih opštinskih ili privatnih postrojenja radi pružanja neposredne zaštite. Njeni pripadnici sačinjavaju deo osoblja ovih tvornica — postrojenja. Švedski aeroklub obrazovao je Korpus vazduhoplovnih dobrovoljaca. Osoblje i sredstva mesnih aeroklubova učestvuju na vežbama pasivne odbrane i u kontroli šumskih požara. Među ovim grupama dobrovoljaca treba još pomenuti i Mornaričku miliciju koja pripada mornarici. U njoj se obuču godišnje 1.200 aspiranata (od 15. do 19. godine) i 1.500 mornara. Aspiranti pohađaju tri letnja i dva zimska tečaja, a zatim ulaze u sastav rezervnog kadra mornarice. Pošto se proizvode u oficire, oni služe na malim ratnim brodovima (na primer, minolovcima) ili su rukovodioci radarskih stanica ili strojevi oficiri u centrima za obuku; u službi su do 47. godine, a kao dobrovoljci mogu ostati i do 60. godine.

Autor smatra da ovaj kratak pregled organizacija dobrovoljaca pokazuje da je švedsko stanovništvo u moralnom pogledu spremno da se brani ako bude potrebno. Počevši od 1953. god. civilno i vojno osoblje zaduženo za rukovođenje totalnom odbranom obučava se u jednoj višoj školi za odbranu. Među slušaocima te škole ima ministara, prefekata, viših vojnih rukovodilaca, poznatih ekonomista, ličnosti sa radija i iz štampe. Odatle proizilazi tesna saradnja između Generalštaba švedske armije i civilne administracije, koja je obezbeđena stalnim prisustvom jednog vojnog lica, posebno zaduženog za izvršenje mobilizacijskih planova, kod okružnih vlasti. Sama mobilizacija mogla bi se izvoditi prilično brzo s obzirom na to da se oružje i lična oprema čuvaju u preko 1.500 skladišta i mobilizacijskih centara raspoređenih po čitavoj zemlji. U mnogim

slučajevima za ovo se koriste i obične ostave za žito, poverene na čuvanje najbližem farmeru. U slučaju uzbune ljudi bi išli u svoj mobilizacijski centar, koji je vrlo blizu njihovog mesta prebivališta; tamo bi se brzo opremili i obrazovali svoje jedinice. Šest stotina hiljada ljudi (ne računajući 100.000 u Civilnoj gardi) mogu se na taj način mobilisati u Švedskoj.

Glavnom komandantu švedskih oružanih snaga potčinjen je načelnik Generalštaba, čiji su pomoćnici komandanti sva tri vida oružanih snaga. Oni imaju zadatak da za vreme mira organizuju, obuče i uvežbavaju kopnene, pomorske i vazduhoplovne snage u izvođenju određenih borbenih dejstava. Po završetku mobilizacije završava se i njihov zadatak; jedinice sva tri vida oružanih snaga su potpuno integrisane i zajedno prelaze pod komandu komandanata šest vojnih oblasti (generala ili admirala), od kojih svaki raspolaže formacijama sva tri vida. Prema tome, ističe autor, o pomorskim operacijama, kao i kopnenim i vazдушnim, odlučuju komandanti vojnih oblasti.

Iako Švedska nema nuklearnog oružja, ona se ozbiljno priprema da preživi atomski rat. U slučaju potrebe stanovništvo bi se rasturilo van gradova i važnih strategijskih tačaka. Ta bi operacija u Švedskoj unekoliko bila olakšana prirodnom rasutošću malog broja stanovnika (osam miliona) na širokom prostranstvu teritorije (450.000 km²) i malim brojem velikih gradova, od kojih samo tri imaju preko 100.000 stanovnika. U gradovima (u skloništima ispod stena) ostali bi samo pripadnici neophodnih javnih službi. U Švedskoj postoji 14 velikih protivatomskih skloništa (pored skloništa u privatnim kućama), od kojih su 4 takva u Stokholmu, koja bi mogla da prime ukupno 50.000 osoba. Za vreme mira ova skloništa služe kao garaže, radionice, sportske sale, itd. Ona imaju postrojenja i neophodne rezerve u hrani kako bi život u njima bio mogućan za više dana, pa čak i više nedelja, s obzirom na to da su povezana radio-vezama sa organima vlasti, a ostalim sredstvima veze sa oblasnim organima Civilne zaštite. U Civilnoj zaštiti angažovano je 200.000 osoba obučениh u preduzimanju odgovarajućih mera bezbednosti u slučaju uzbune.

Zaštita privrede obuhvata stavljanje u zaklone pod stenama: električnih centrala, skladišta sirovina, kao i raznih industrijskih postrojenja, naročito onih koja su osposobljena da pređu na ratnu proizvodnju. Nezavisna politika jedne zemlje opterećuje utoliko više nacionalni budžet što od te zemlje zahteva da istražuje i proizvodi što više sopstvenog naoružanja. To podrazumeva znatan broj istraživačkih službi, proizvodnju raznog oružja i opreme i to u malim serijama — što jako mnogo košta. Neka svoja oružja Švedska izvozi, kao što su avioni za borbu Draken i Viggen, kao i poznati tenk — amfibijni S, koji postepeno iz švedske armije potiskuje britanski tenk Centurion; osim toga, ona izvozi i neke delove mornaričkog naoružanja i dr. Međutim, taj izvoz (300 — 400 miliona švedskih kruna godišnje) malo ublažava troškove švedske ratne proizvodnje. Na taj način opremanje švedske armije oružjem i drugom opremom apsorbuje 40% budžeta određenog za narodnu odbranu, umesto 10 do 20% koliko apsorbuje u Norveškoj i Danskoj — s obzirom na to da ove dve zemlje dobijaju vojnu opremu većim delom iz inostranstva. Švedska kupuje

iz inostranstva i izrađuje po inostranoj licenci vojnu opremu samo u slučaju kada bi serije proizvodnje te opreme bile isuviše male da bi opravdale troškove istraživanja i razvoja u Švedskoj.

Švedska ratna mornarica u odbrani zemlje. Ostrva duž švedskih obala (samo stokholmski arhipelag obuhvata oko 10.000 ostrva) olakšavaju, po mišljenju autora, rasturanje baza, radionica, skladišta, a otežavaju napade eventualnog agresora protiv površinskih ratnih brodova. Pomorska baza (pod stenom) Muskö, južno od Stokholma, gde će ove godine biti preseljen stokholmski arsenal, obuhvata skloništa za razarače i podmornice, dva brodogradilišta na suvom za razarače od 3.000 tona, kovačnice i radionice za opravku, jednu bolnicu od 100 ležaja i sale za operacije, prostorije za stanovanje, kuhinje, trpezarije, sportske sale, ukratko neophodne instalacije da bi se moglo živeti dva meseca pod zemljom.

Švedska ratna mornarica sada raspolaže jednom krstaricom od 8.000 tona, sa 8 razarača, 18 velikih torpednih čamaca, oko 20 malih torpednih čamaca, 8 fregata, 18 podmornica, oko 40 minolovaca, kao i patrolnim brodovima, minopolagačima i raznim pomoćnim brodovima; treba pomenuti nekoliko „super-podmornica” koje plove gotovo uvek u zaronjenom stanju i imaju izuzetne performanse i sposobnost za borbu.

Ova flota je, da bi potvrdila svoj odbrambeni karakter, tzv. „obalska flota”, ali se njena zona dejstva u odbrani — protiv eventualne invazije i radi zaštite plovidbe — može u principu prostirati sve do agresorovih obala. U prvoj liniji su podmornice (torpeda, mine) podržane površinskim brodovima (artiljerija, rakete, torpeda, mine). Bliže švedskim obalama protivpodmorničke jedinice (torpedni čamci, helikopteri i podmornice — lovci podmornica) i jedinice minolovaca (minolovci, helikopteri, gnjurci za razminiranje) učestvuju u zaštiti plovidbe. Isprepletenost švedskih arhipelaga može privući agresorove komandose; no, morski putevi koji vode ka pogodnim mestima za iskrcavanje, kao i sama ta mesta, pod vatrom su nevidljivih dalekometnih i brzometnih baterija švedske obalske artiljerije. Pokretne baražne jedinice, naoružane raketama, i amfibijski komandosi formirani su radi izvođenja protivnapada na neprijateljeve infiltrirane delove.

Zimi su pomorske operacije onemogućene usled leda u najvećem delu Baltičkog mora; međutim, u svako godišnje doba ove operacije su jako uslovljene hidrografskim prilikama (i odredbama međunarodnog prava) u Sundu¹ i danskim moreuzima.

Sund, ili kako Skandinavci za moreuz koji odvaja Švedsku od Danske tačnije kažu Oresund, nije mnogo dubok: 9 — 12 m na jugu, manje od 20 m u centralnom delu, 22 do 26 m severno od Helzingborga. Podmornice mogu dakle proći ovim moreuzom samo po površini. Moreuz je jedino pogodan za operacije površinskih brodova i za miniranja, mada upotreba sidrenih mina u brzacima može biti otežana. Ovi brzaci otežavaju manevrovanje brodova po uskim morskim putevima za njihovu plovidbu i pri ulascima u luke. S obzirom na to da su paralelni sa

¹ Skandinavska reč *sund* znači moreuz, dok *Oresund* tačno određuje, za nordijske, dansko—švedski moreuz.

morskom obalom (žalom), brzaci otežavaju operacije iskrcavanja. Osim toga, stanje mora zavisi mnogo od morskih struja i vetrova koji ponekad podižu nivo mora do te visine da onemogućavaju iskrcavanje. Plovidba uskim morskim putevima i pristup lukama su otežani kada je slaba vidljivost, a onemogućeni su bez svetionika, naročito na jugu. Iz ovoga proizilazi da bi zadatak agresora koji bi išao morskim putem bio još teži od braniočevog.

Moreuzi Oresund i Veliki Belt predstavljaju, u stvari, prolaze iz Baltičkog mora u Atlantski okean; otuda je i njihov značaj i briga koju bi cela ta oblast Sunda zadavala Švedskoj u slučaju neprijateljstava. Za vreme drugog svetskog rata Nemci su minirali ove moreuze da bi sprečili savezničke ratne brodove da uđu u Baltičko more. Britanci su ih opet minirali da bi sprečili nemačke brodove da odatle iziđu. Tada su Nemci izvršili pritisak na Švedsku i primorali je da postavi jednu baraznu mrežu u Vikenu, što je, u stvari, značilo povredu švedske neutralnosti. Posle drugog svetskog rata sovjetska interesna zona na Baltiku prostire se do Libeka, dok se broj sovjetskih pomorskih baza povećao na obalama ovog mora. Najznačajnije od njih nalaze se na nekih 100 km od Oresunda. Nasuprot tome, zemlje — članice NATO-a sprovode zajedničku kontrolu nad Kilskim kanalom, Beltima i danskom obalom Oresunda.

Švedski mornarički časopis „Tidskrift i Sjöväsendet” povodom suprotnih interesa zapadnih zemalja i SSSR-a u Baltiku piše sledeće: „Sovjetska flota u Baltičkom moru je danas snažna i petogodišnji plan od 1966 do 1970. sadrži direktive o povećanju njene transportne tonaže za 50%. Brza industrijalizacija baltičkih zemalja, sistem kanala izrađen između Kaspijskog i Baltičkog mora i predviđeno račvanje velikog sovjetskog naftovoda od Urala ka baltičkim oblastima veoma su povećali značaj baltičkog regiona za Sovjetski Savez; međutim, on se tu nalazi zatvoren. Dansko-nemačka saradnja radi eventualnog zatvaranja moreuza izazvala je u više navrata sovjetske proteste, naročito prilikom stvaranja komande NATO-a za Baltik (COMBALTAP).

„U slučaju rata NATO-u bi bilo od interesa da sovjetsku flotu zatvori u Baltičkom moru i da tamo prenese ratna dejstva kako bi paralizovao pomorski transport zemalja — članica Varšavskog pakta. Zbog toga bi bilo potrebno da i švedska strana moreuza Oresund bude zatvorena. Što se tiče same Švedske, ona svoje ratne brodove može prebaciti iz baza na svojoj istočnoj obali u one na zapadnoj samo ako raspoláže slobodom prolaza kroz Oresund, od čega zavise takođe i mnogi drugi njeni interesi ekonomske i vojne prirode. Nastojanja Sovjetskog Saveza da od Baltika načini „unutrašnje more mira”, neprestano patroliranje brodova Varšavskog pakta oko Oresunda i Belta, manevri NATO-a u ovim oblastima, učinili su da su baltički moreuzi postali goruća strategijska tačka Skandinavskog poluostrva. Za zemlje zapadnog bloka, kao i one istočnoj, veoma je značajno da znaju kako ovi moreuzi (podrazumevajući tu i švedsku stranu Oresunda) mogu biti, prema potrebi, otvoreni ili zatvoreni za plovidbu. Zbog toga bi, u slučaju sukoba između velikih sila, borba za Oresund pogodila svakako Švedsku — čak i ako bi uspela da ostane neutralna.

Brz tehnički razvoj posle drugog svetskog rata izmenio je uslove nadzora, odnosno kontrole kretanja brodova i eventualnog zaprečavanja Oresunda. Razvojem optičkih sistema (televizije, lasera, infracrvenih uređaja), akustičkih sistema (hidrofona), magnetskih i elektronskih sistema (radara) povećani su i njihov domet i pouzdanost. Ovo omogućuje da se u jednoj ograničenoj oblasti kao što je Oresund organizuje vrlo dobar sistem nadzora. Međutim, još uvek ostaju teškoće u pogledu identifikiranja brodova u toku dugih zimskih noći ili kada je slaba vidljivost.

Povećana pokretljivost savremenih podmornica ograničila je mogućnost njihove akcije u najvećem delu Oresunda; no, oruđa velikog akcionog radijusa, torpeda sa velikom autonomijom dejstva (vođena pomoću žice), omogućuju podmornicama da intervenišu ovim oruđima u većem delu moreuza Oresund — ne ulazeći u njega. S druge strane, vrlo osetljive magnetske mine prepreka su za podmornice i to omogućava nadzor nad njima u onim delovima ovog moreuza gde one mogu da prodru. Savremene mine, postavljene na morsko dno, mogu se načiniti vrlo selektivnim i teškim za razminiranje; no, televizija u podmornicama i ronionci za razminiranje mogu biti upotrebljeni za traženje mina u vodama gde su uobičajena sredstva za razminiranje neupotrebljiva. Mnogi savremeni ratni brodovi koji plitko gaze mogu prolaziti moreuzom Oresund u oba smera umesto da koriste, kao nedavno, najširi i najdublji plovni put Velikog Belta.

U slučaju rata neutralna Švedska imala bi zadatak da učini sve da se poštuje njena neutralnost; naime, velika brzina savremenih aviona praktično im onemogućuje da pređu Oresund a da pri tome ne povrede švedsku ili dansku teritoriju. Baterije danskih protivavionskih raketa, postavljene oko Kopenhagena, nameću izvesne zahteve švedskoj protivavionskoj odbrani na Skandinavskom poluostrvu. Ako bi avioni zemalja Varšavskog pakta preletali neometani južnu Švedsku da bi napali neki cilj u Danskoj, tada bi danske protivavionske rakete mogle biti upućene i iznad švedske teritorije, što bi i sa te strane ugrozilo njenu neutralnost.”

Oresund, kao što se vidi, postavlja mnogobrojne probleme odbrani Švedske, posebno njenoj ratnoj mornarici. Da do predviđenih rizika ne bi došlo, Švedska smatra da treba stalno da ima pripremljena potrebna sredstva za odbranu, koja nisu beznačajna, a za koja inostranstvo zna. To je, po mišljenju autora, uslov održavanja njene neutralnosti — jednog od činilaca vojno-političke ravnoteže u ovom delu Evrope.

V. H.

NACIONALNA ODBRANA KAO EKONOMSKI PROBLEM

Autor ovog članka¹ razmatra neka ekonomska pitanja koja se odnose na nacionalnu odbranu Grčke. On nastoji da sa ekonomskog stovišta pronađe najbolja rešenja za vojne probleme, mada ne daje konkretne recepte za njih. Smatra se da su vojni problemi u osnovi i ekonomski kada se radi o dobrom raspolaganju i efikasnoj upotrebi finansijskih sredstava namenjenih za potrebe armije.

EKONOMSKI FAKTOR U NACIONALNOJ ODBRANI I NUŽNOST PRETVARANJA DELA EKONOMSKOG POTENCIJALA U VOJNI

Po mišljenju autora najvažniji činioci od kojih zavisi nacionalna odbrana jedne zemlje su: moral vojnika i čitavog stanovništva, broj i sposobnost njenih naučnika, sposobnost političara i vojnih rukovodilaca, sam geografski položaj zemlje, itd. Međutim, jedan od bitnih elemenata nacionalne odbrane predstavlja ekonomski faktor. Stoga mnogi autori i podvlače stalno, svakako ne bez razloga, veliki značaj ekonomskih činilaca i zavisnost oružanih snaga jedne zemlje od njene ekonomske moći. Oni pri tome uzimaju kao primer SAD, koje su, zahvaljujući svojoj ekonomskoj moći, imale odlučujući uticaj u poslednjim fazama oba svetska rata.

Ekonomske faktore nacionalne odbrane, pored ostaloga, sačinjavaju: finansijska sredstva koja se stavljaju na raspolaganje za nacionalnu odbranu, procenat tih sredstava u odnosu na bruto nacionalni dohodak, kao i način na koji se ona upotrebljavaju.

U pogledu veličine tih sredstava, autor ističe da postojeća sredstva za nacionalnu odbranu, stavljena na raspolaganje na bazi određene vladine ekonomske politike u prošlosti, ne smeju biti dovedena u pitanje zbog eventualnih promena u ekonomskoj politici zemlje. S druge strane, ekonomska politika može da ima određenog uticaja na efikasnu upotrebu

---

¹ Donosimo prikaz članka „Nacionalna odbrana kao ekonomski problem“ (Ethiki Armina os ikonomikon provlima), od kapetana bojnog broda, Mar. G. Simca, koji je izišao u grčkom vojnom časopisu *Geniki stratiotiki epitheorisis* (Opšti vojni pregled) od septembra 1968. godine.

tih sredstava, na procenat njihovog povećanja, kao i na procenat sredstava koja armiji treba staviti na raspolaganje u budućnosti.

Kako će oružane snage upotrebiti raspoloživa sredstva, na bazi pojedinih alternativnih rešenja (varijanti), odlučivaće uglavnom vojni rukovodioci — uz učešće organa nacionalne odbrane, a u manjoj meri i vlada. Taj rad će se ogledati u izboru najefikasnijeg i najekonomičnijeg načina upotrebe tih sredstava radi postizanja određenih ciljeva, odnosno u određivanju vrste strategije i taktike, kao i vidova oružanih snaga i rodova vojske.

I u teoriji i u praksi vrlo se često upotrebljava termin „ekonomska snaga zemlje“, odnosno načelo „ekonomskog potencijala za rat“, koji, u stvari, znače maksimalnu sposobnost jedne privrede u pogledu obezbeđenja potrebnih borbenih i drugih sredstava za rat. Međutim, primena ovog načela, po mišljenju autora, zavisi u velikoj meri od političkih i nacionalnih problema jedne zemlje, kao i potrebnog vremena za prebacivanje njene privrede na ratni kolosek. Na maksimalnu primenu ovog načela danas utiču nuklearna sredstva, koja u znatnoj meri smanjuju ekonomski potencijal jedne zemlje — u smislu njene potpune mobilizacije za rat. Naime, pre pojave nuklearnih oružja i sredstava za njihovo prenošenje na velika odstojanja ekonomski potencijal zemlje služio je kao baza za razvijanje i održavanje oružanih snaga. Na primer, V. Britanija i SAD, blagodareći svom geografskom položaju, imale su u drugom svetskom ratu dovoljno vremena da privredu prebace na ratni kolosek i da na taj način razviju jake oružane snage. To se, međutim, nije dogodilo sa Francuskom, koju ni industrijski potencijal Zapada nije mogao da izvuče — jer mu je bilo potrebno dosta vremena da u potpunosti razvije ratnu proizvodnju.

Sa pojavom nuklearnih oružja vreme za pripremu i trajanje borbenih dejstava je znatno smanjeno u odnosu na prošlost, a do okončanja rata može doći pre nego što se izvrši i sama mobilizacija. Iz toga proizilazi, ističe autor, da danas u jednom eventualnom opštem termom-nuklearnom ratu, a donekle i u lokalnom ratu uz upotrebu klasičnih oružja, ekonomski potencijal jedne zemlje za rat je značajan samo u onoj meri u kojoj je pretvoren u borbene snage, i to pre no što je rat i počeo. Drugim rečima, u sukobima koji kratko traju i imaju ograničeni cilj, u kojima se upotrebljavaju ograničena sredstva, nije moguće prebaciti čitavu industriju na ratni kolosek; prema tome, u njima nikada ne dolazi u potpunosti do izražaja ekonomski potencijal zemlje.

Na osnovu ovoga dolazi se do dva zaključka:

a) nasuprot nekakvom teoretskom maksimalnom ekonomskom potencijalu, koji bi se kasnije mogao pretvoriti u vojnu snagu, treba težiti da se postojeći ekonomski potencijal blagovremeno pretvara u vojnu snagu i na taj način obezbedi njena efikasna upotreba;

b) iako je ekonomski potencijal jedne zemlje u odnosu na eventualni rat izgubio mnogo od svog ranijeg značaja, ne znači da sa njim ne treba računati — pod uslovom da se u pogodno vreme upotrebi u vojne svrhe.

ODREĐIVANJE VOJNOG BUDŽETA NA BAZI NACIONALNOG DOHOTKA I NJEGOVE POSLEDICE NA PRIVREDU

Prilikom određivanja veličine vojnog budžeta nužno je poznavati strukturu izvora finansijskih sredstava zemlje, kao i činioce koji odlučuju o raspodeli ukupnog budžeta zemlje. Ova napomena direktno vodi razmatranju bruto nacionalnog dohotka.

Bruto nacionalni dohodak, po mišljenju autora, predstavlja najpogodnije sredstvo za određivanje ne samo ekonomske moći jedne zemlje već i njenih odbrambenih napora. On, u stvari, predstavlja vrednost u valuti te zemlje (ili u dolarima) njenog ukupnog dohotka za period od godinu dana, a obuhvata sva potrošna dobra ili usluge, zamenu starih strojeva, popunu zaliha, vladine izdatke, itd. Sasvim je razumljivo da on postiže optimalni nivo kada u zemlji postoji potpuna zaposlenost, odnosno kada rade svi kapaciteti njene privrede.

Činioci koji utiču na osnov i perspektivno povećanje nacionalnog dohotka su sledeći: brojno stanje radne snage i njen stručni nivo; veličina osnovnih sredstava; tehnički i naučni nivo u toj zemlji; efikasnost upotrebe osnovnih sredstava. Smatra se da skoro 50% bruto nacionalnog dohotka zavisi od povećanja osnovnih sredstava (kapitalne opreme), a drugih 50% od njihovog najefikasnijeg korišćenja. Prema tome, za povećanje nacionalnog dohotka nužno je povećati, odnosno poboljšati gornje činioce.

Ekonomska politika vlade (u vidu ograničenja poreza, šireg i povoljnijeg kreditiranja, stvaranja raznih stimulansa) radi sprečavanja ili smanjenja nezaposlenosti — u slučaju kada dođe do nestabilnosti ili opadanja privredne aktivnosti u zemlji, može biti veoma značajna jer nezaposlenost ograničava korišćenje investicija, usporava tehnički napredak i time utiče na nivo nacionalnog dohotka.

Zatim se autor osvrće na određivanje visine budžeta za odbranu i na njegove posledice na privredu. On smatra da ni u jednoj zemlji ne postoji strogo fiksirana cifra kojom se određuje visina vojnog budžeta, iznad ili ispod koje se ne sme ići. Ta se visina određuje prema tome koliko se može odvojiti od određenog nacionalnog dohotka.

Na pitanje koliko sredstava treba odrediti za odbranu u odnosu na druge oblasti društva, autorov odgovor je —onoliko koliko je potrebno da se izgrade relativno jake vojne snage za odbranu zemlje od eventualnih (potencijalnih) neprijatelja. Prema tome, u konkretnom slučaju — Grčke, problem će se rešavati u skladu sa tim da li Grčka ubraja u potencijalne protivnike sve svoje susede ili samo neke od njih, da li oni imaju ili nemaju saveznike, da li eventualni protivnici povećavaju normalni procenat nacionalnog dohotka u vojne svrhe, odnosno da li napreduju u tehničkom pogledu ili stagniraju. Na mirnodopsku visinu budžeta za odbranu utiče, isto tako, i pogoršanje međunarodnih odnosa.

Prilikom realizovanja vojnih programa pojavljuju se neposredne i posredne posledice na privredu i društvo, od kojih neke mogu biti korisne a neke štetne, što treba imati u vidu pri određivanju visine budžeta za odbranu.

Neposredne koristi od izdataka za odbranu, ističe se u ovom članku, ogledaju se u razvijanju određene vojne moći kojom se postiže bezbednost zemlje, a neposredne štete — u broju dobara i usluga koje bi zemlja imala na raspolaganju za povećanje životnog standarda svog stanovništva kada se ta sredstva ne bi trošila za odbranu.

Vladini izdaci, od kojih se znatan deo određuje za odbranu, imaju znatne posredne posledice na privrednu stabilnost. Naravno, poželjno je da te posledice ne diktiraju odbrambenu politiku, već da visina izdataka za odbranu zemlje zavisi od stvarnih potreba te odbrane. Negativne posledice vojnih izdataka na privrednu stabilnost zemlje treba, po mišljenju autora, rešavati ekonomsko-pravnim odlukama.

Izdaci za odbranu, koji kod pojedinih zemalja iznose od 3 do 12% nacionalnog dohotka, predstavljaju važnu stavku u državnim rashodima. Na primer, odbrambeni izdaci Grčke od 1963. do 1966. god. kretali su se od 3,5 do 4,25% od bruto nacionalnog dohotka. Sa takvim izdacima za nacionalnu odbranu vlada je u znatnoj meri učestvovala u ukupnoj sumi koja se obrtala na tržištu i time je delovala u pravcu njegovog smirivanja, odnosno — na određen način — protiv inflacije. Međutim, veliki odbrambeni programi dovode do povećanja potražnje potrošne robe i time indirektno idu naruku inflaciji.

Obično dolazi do postepenog povećavanja budžeta za odbranu. Ukoliko se desi da se on naglo poveća, i to u znatnoj meri, takva promena će, verovatno, pogoršati privrednu i finansijsku stabilnost zemlje. Autor podvlači ovo, verovatno, jer se to nije dogodilo sa SAD u drugom svetskom, niti u korejskom ratu.

Radi smanjenja nepovoljnih posledica od većeg vojnog budžeta autor predlaže sledeće mere:

a) kontrolu cena, koja obavezno mora biti praćena uvođenjem racioniranih karata, jer će ponuda potrošnih dobara biti manja od potražnje. U II svetskom ratu Velika Britanija i SAD uspele su da savladaju određene posledice od velikih vojnih budžeta i bez ove kontrole cena, dok je SSSR, primenivši tu kontrolu, uspeo da u isto vreme razvije i tešku industriju i veliku ratnu proizvodnju;

b) određivanje stabilnog nivoa vladinih izdataka za određena dobra i usluge na bazi njihove vrednosti i u skladu sa određenom ličnom potrošnjom i investicijama;

c) sprečavanje naglih promena (novih emisija) u postojećoj količini novca;

d) uvođenje poreza radi uravnoteženja budžeta kada dođe do potpune zaposlenosti. Porez bi sačinjavao veći deo prihoda i uvek bi se povećavao kada vlada bude povećavala svoje aktivnosti.

Ukoliko se želi da izbegne povećanje cena ili uvođenje njihove kontrole, ili i jedno i drugo, povećani izdaci za nacionalnu odbranu rešavaju se, kao što je već rečeno, većim porezima. Međutim, ako su porezi previsoki, oni će najčešće smanjivati stimulans za privrednu aktivnost i uticaće na normalan rad privrede — mada do toga ne mora uvek da dođe. Sprečavanje ili smanjivanje nepovoljnih posledica na stimulanse za privrednu aktivnost može se, po mišljenju autora,

uspešno sprovesti uvodenjem različitih visina poreza — prema veličini prihoda građana i vrsti artikala koji se oporezuju.

U vezi sa pomenutim posledicama na tržište i privredu u celini, autor pominje i velike državne narudžbine. Naime, ukoliko vlada kupuje veće količine potrošnih dobara zbog povećanih potreba za odbranu, utoliko manje dolazi do konkurencije i u manjoj meri deluje mehanizam formiranja cena koje usmeravaju proizvodnju. Ovakve narudžbine, isto tako, održavaju proizvodnju i onih ekonomskih jedinica koje bi u normalnim uslovima tržišta prestale da rade, što znači da održavaju neren-tabilne proizvodne jedinice.

Autor ističe da izdaci za vojne potrebe donose i koristi društvu, kao što je, na primer, izrada i održavanje određenih objekata (puteva za vojne potrebe, svetionika, raznih pomoćnih objekata za ratnu mornaricu i ratno vazduhoplovstvo, itd.) koji potpomažu razna privatna preduzeća (transportna) ne bi li smanjila svoje troškove i pružila veće usluge u vezi sa svojim zadacima.

Za vreme odsluženja vojnog roka mnogi obveznici izučavaju razne zanate, što ide u prilog kako tim obveznicima tako i poslovnim krugovima. Na primer, u ratnoj mornarici i u ratnom vazduhoplovstvu vojni obveznici se obučavaju u raznim strukama, te se kasnije mogu zaposliti u trgovačkoj mornarici i civilnom vazduhoplovstvu.

Stalnim traženjem većeg broja naučnika, inženjera, elektrotehničara i tehničara, oružane snage podstiču školovanje pojedinaca za te specijalnosti i oni se posle zapošljavaju u armiji.

Zatim autor prelazi na razmatranje kako se određuje budžet za odbranu s obzirom na ekonomsku snagu pojedinih zemalja.

Ako se želi da razmatra ekonomska snaga pojedinih zemalja, tada se mora uzeti u obzir njihov verovatni nacionalni dohodak i neophodni izdaci za odbranu koji treba da se odvoje iz tog dohotka. Međutim, prilikom proračunavanja nacionalnog dohotka i visine vojnog budžeta — radi upoređivanja između pojedinih zemalja — na bazi čvrstih valuta, javljaju se izvesne teškoće kao, na primer:

a) Iako bruto nacionalni dohodak predstavlja dobar pokazatelj ekonomske snage jedne zemlje, on ne može da izrazi sve aspekte osnovnih izvora sredstava od kojih je sastavljen. Isto tako, bruto nacionalni dohodak ne može da obuhvati prednosti koje potiču iz lokalnih geografskih uslova svake zemlje.

b) Postoje principiijelne razlike u proračunavanju nacionalnog dohotka pojedinih zemalja, te on ne može u potpunosti da posluži kao merilo za upoređivanje među njima. Na primer, zapadne zemlje prilikom proračunavanja bruto nacionalnog dohotka ne uzimaju u obzir uopšte razne usluge i državne službe.

c) Jedan od načina procenjivanja nacionalnih dohodaka ogleda se u pretvaranju vrednosti dohotka jedne zemlje u novac druge, i to na bazi postojećeg valutnog odnosa. Međutim, iako jedna funta sterlinga — primera radi — vredí oko 2,5 dolara, ona praktično nema odgovarajuću kupovnu moć u drugim zemljama — recimo u SAD ili nekoj zapadno-evropskoj zemlji, te je ovaj metod nepotpun. Na primer, prilikom proračunavanja bruto nacionalnog dohotka Velike Britanije za 1955 —

na bazi evropskih cena — došlo se do zaključka da on iznosi 16% od bruto nacionalnog dohotka SAD, dok je upotrebom odgovarajućih cena koje važe u SAD on iznosio 20% od bruto nacionalnog dohotka SAD. Na taj način se pojavljuju dva procenta umesto jednog.

Treba istaći da pravilna procena ekonomskog potencijala eventualnog protivnika, računajući na moguće povećanje njegovog bruto nacionalnog dohotka, ima veliki značaj, jer predstavlja pokazatelj prilikom procenjivanja njegovih odbrambenih izdataka, na bazi kojih treba da se razvija i sopstvena buduća odbrambena politika. Naravno, pri tome se mora imati u vidu da je mali procenat velikog bruto nacionalnog dohotka jedne zemlje u stanju da stvori (i održava) znatno jače vojne snage — za razliku od velikog procenta neke druge, siromašnije zemlje.

METODI EFIKASNE UPOTREBE SREDSTAVA ZA NACIONALNU ODBRANU

Efikasna upotreba vojnih i drugih sredstava za javne službe predstavlja poseban problem, jer oružanim snagama, i uopšte javnim službama, nedostaje savršen mehanizam koji u privatnim privrednim aktivnostima obezbeđuje najveći mogući efekat. U javnim službama ne postoji proračunavanje raznih aktivnosti, niti postoji konkurent koji bi ih naterao da izvrše određene zadatke sa najmanjom mogućnom cenom koštanja.

Pravilna ocena i osećanje odgovornosti igraju značajnu ulogu prilikom donošenja odluka u vojsci. Međutim, složeni problemi koji pretihode njihovom donošenju uključuju često veliki broj oblasti tehnike, kao i operativne činioce, te je radi njihovog rešavanja potrebno vršiti složene proračune.

Da bi se postiglo ekonomsko rešenje jednog vojnog problema, bilo da je za to potrebna viša matematika ili korišćenje elektronskog računara, ili jednostavno, intenzivno i ozbiljno razmišljanje, neophodno je, smatra autor, da se programiraju i istraže sledeći elementi: cilj, mogućna rešenja, cena koštanja svakog rešenja i izbor najpogodnijeg ekonomskog kriterijuma kao sredstva za iznalaženje najboljeg rešenja. Poznata je stvar da ne postoje idealni kriterijumi, te se prihvata ono rešenje koje pruža bolju perspektivu — na osnovu lične odgovornosti stručnjaka ili bolje obaveštenih lica.

U vojsci se obično primenjuje „metod zahteva”. Kod ovog metoda problem razmatraju štabni oficiri, koji sastavljaju plan za rešenje problema i podnose zahteve za njegovo realizovanje. Posle toga vrši se kontrola kako je plan realizovan. U slučaju da plan nije primenljiv, unose se određene izmene. Slabost ovog metoda, po mišljenju autora, ogleda se u tome što se njime ne proučavaju alternativna rešenja da bi se — na osnovu njihove efikasnosti i cene koštanja — prihvatilo najbolje.

P. M.

„ZBORNİK RADOVA“

br. 2/1969. god.

Politička škola JNA u Beogradu pokrenula je u junu 1968. svoj „Zbornik radova“.

U uvodnom članku prvog broja general-potpukovnik Ivan Dolničar je, pored ostalog, istakao da će „osnovna namena Zbornika biti:

a) naučna razrada aktuelnih problema i publikovanje radova iz oblasti društvenih nauka koji se odnose na rat, oružane snage i narodnu odbranu;

b) obrada i publikovanje dostignuća u proučavanju andragoško-psiholoških fenomena i problema vaspitanja i obrazovanja pripadnika JNA;

c) naučno tretiranje socioloških, političkih i pravnih aspekata armijskog društvenog bića i odnosa u JNA, društvene uloge, položaja i funkcije JNA u našem društvu;

d) razrada pitanja iz domena društvenih nauka (politikologije, sociologije, ekonomije, filozofije, itd.) koja doprinose sprovođenju programa ideološkog, političkog i moralnog vaspitanja pripadnika JNA“.

Zadatak je, kako se vidi, veoma ambiciozno postavljen i, ukoliko bude uspešno realizovan, sigurno je da će Zbornik biti dobro primljen ne samo u JNA već i u široj javnosti.

Ovih dana objavljen je drugi broj Zbornika koji sadrži radove 12 autora. Mada se do sada jedan broj od njih ređe pojavljivao u našoj publicistici, svi oni već duže vremena studiraju probleme o kojima pišu. Zato nalazimo za potrebno da ih poimenično ovde predstavimo:

Nikolić Drago, pukovnik, Deveti kongres SKJ i opštenarodna odbrana (3—28); Dozet Dušan, general-major, O smislu područjavanja narodne odbrane (29—43); Gozze-Gučetić dr Vuko, pukovnik, Opštenarodna odbrana ostvorena Zakonom o narodnoj odbrani (45—60); Đurovski mr Lazar, potpukovnik, Neki problemi narodne odbrane u opštinama (61—74); Perazić dr Gavro, pukovnik, Neki teorijski aspekti suvereniteta u međunarodnim odnosima (75—89); Radomir D. Lukić, prof. dr, Državni udari u nerazvijenim nacijama (91—97); Popović Savo, pukovnik, Neki problemi uticaja vojne sile na kretanja u savremenom društvu (99—119); Prelević Miloš, pukovnik, Klasici marksizma o društvenoj ulozi vojne sile (121—138); Bosanac Branko, pukovnik, Klauzevic i savremena sociološka misao o ratu (139—160); Ibrahimpašić Mensur, pukovnik, Opšti teorijski metodološki prilaz praćenju i oceni moralno-političkog stanja (161—178); Mijatović Đoko, pukovnik, Didaktičke osobenosti ideološko-političkog obrazovanja oficira JNA neposredno posle rata (1945—

—1948), (178—183); Živković Šime, kapetan bojnog broda, Savetovanje u Političkoj školi o nekim pitanjima racionalizacije nastave (195—202).

Kao što se iz sadržaja vidi, ovaj broj Zbornika je uglavnom posvećen ulozi sile u savremenom društvu i koncepciji opštenarodne odbrane. Ovde ćemo se ukratko osvrnuti na neke radove koji privlače našu pažnju.

Tako u grupi socioloških tema na rad „Klasici marksizma o društvenoj ulozi vojne sile” Miloš Prelević, autor, ukazuje na mogućnost pogrešnog interpretiranja stavova klasika marksizma o društvenoj ulozi vojne sile. Pri tome se, ističe on, najčešće citiraju stavovi klasika doneseni u konkretno istorijskim uslovima kao opštevažeći — polazni principi.

Autor pokušava da iz ogromnog izvornog materijala klasika izvuče njihove osnovne stavove o pojmu i društvenoj funkciji vojne sile. Zato pri interpretiranju pojedinih stavova klasika o pojmu vojne sile ili o elementima koji je sačinjavaju, o oblicima njenog ispoljavanja, kao i faktorima koji su usloveli nova kvalitativna i kvantitativna svojstva ratova i snaga koje učestvuju u njima, autor uvek nastoji da da i društveno-istorijske uslove u kojima su klasici dolazili do tih shvatanja, kao i njihovu evoluciju — ukoliko je ista usledila. Tako on iznosi stavove klasika o društvenoj ulozi vojne sile na različitim stepenima razvitka društva, zadržavajući se pri tome šire na ulozi vojne sile radničke klase u oružanoj proleterskoj revoluciji. Pri tome dodaje da su se teorijska nasleđa marksizma i iskustva borbe progresivnih snaga u istoriji primenjivala i dalje razvijala u datim istorijskim uslovima narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije u našoj zemlji.

Na kraju autor ističe elemente koji određuju intenzitet uticaja vojne sile na društvene odnose i oblike manifestovanja tog intenziteta i zaključuje se stavovima klasika marksizma o militarizmu u kome je „vojska postala glavna svrha država, gde narodi postoje još jedino za to da daju vojnike i da ih hrane” . . . gde „militarizacija prožima ceo javni život”.

U radu Ibrahimpašića Mensura „Opšti teorijski i metodološki pri-laz praćenju i oceni moralno-političkog stanja jedinice”, autor — polazeći od važnosti moralno-političkog stanja kao elementa borbene spremnosti jedinice — pokušava, pre svega, da ga definiše i da u razmatranju i ovog fenomena, koji je do sada najčešće prakticistički razmatran, unese i elemente naučne metodologije.

Kako se ovaj problem često razmatra u našoj vojnoj literaturi, mada prilično nejasno, a i neprekidno je prisutan u političkoj praksi, autor posebno nastoji da izradi jednu pojmovnu aparaturu, koja bi olakšala dalje prodiranje u prirodu ovog fenomena.

Mada je posle dva objavljena broja ove publikacije veoma teško donositi zaključke, jer se još ne može preciznije sagledati njena fizi-onomija niti kvalitet radova, mislimo da se već sada može konstatovati da će Zbornik radova Političke škole JNA veoma korisno poslužiti ne samo čitalačkoj publici u JNA već i svima onima koji se bave proble-mima rata i oružanih snaga sa njegovog društvenog aspekta. Naime, iz sadržaja objavljenih brojeva (1 i 2) može se zaključiti da publikacija nije isključivo vezana ni za jednu granu društvenih nauka, kao što je

to često slučaj kod sličnih publikacija, već da je ona u izvesnom smislu univerzalnog sadržaja, s tim što je daleko najviše prostora dato onim aspektima društvenih nauka koje su vezane za rat i opštenarodnu odbranu.

Mislimo da posebno treba pozdraviti pokušaj teorijskog objašnjenja mnogih interesantnih fenomena vezanih za rat, armiju i odbranu sa aspekta društvenih nauka, jer su ovi problemi u našim publikacijama (i u armiji i u građanstvu) bar do sada nedovoljno obrađivani. I upravo nepostojanje jedne publikacije sa tom namenom daje nam, pored napred rečenog, pravo da konstatujemo da je Zbornik radova Političke škole JNA dobro došao.

Kapetan I klase
Slavko MRKIĆ

VOJNI GLASNIK br. 11/1969.

Pukovnik Obrad Bjelica: *Dvadesetpetogodišnjica Vojne akademije*

Pukovnik Manojlo Babić: *Gađanje sa vode ciljeva na vodi izviđačkim tenkovima i oklopnim transporterima*

Kap. I kl. Vuikašin Jekić: *Upotreba jedinica ABHO za dekontaminaciju žive sile i tehničkih sredstava u gašenju požara*

Potpukovnik Savo Rodić i major Vojislav Subotić, prof.: *Primena mera maskiranja za zaštitu od izviđačke aktivnosti protivnika*

Potpukovnik Boro Prstojević i kap. I kl. u rez. Ivan Bačić: *Partizanska četa i četa teritorijalne odbrane u zasedi*

Pored ovoga, *Vojni glasnik* u ovom broju donosi i priloge za rubrike „Pedeset godina KPJ” i „Inostrane armije”, kao i taktičko-tehničke i druge novosti.

VAZDUHOPLOVNI GLASNIK br. 5/1969.

General-potpukovnik Radoje Ljubičić: *Uz dvadesetogodišnjicu Više vojne akademije RV i PVO*

Potpukovnik Radovan Srećković: *Taktička obuka združenih jedinica PVO*

Potpukovnik Stevan Radovanov: *Samostalno traženje ciljeva važan elemenat borbenih dejstava LA slobodnim lovom*

Potpukovnici Muhamed Sadiković i Zoran Teodorović: *Primjena elektronskih mjera pri savladivanju zone borbenih dejstava LA*

Pukovnik doc. dr. Antun Rišavi: *Poteškoće u održavanju ravnoteže za vreme letenja*

Pored ovoga, *Vazduhoplovni glasnik* u ovom broju donosi i druge priloge, kao i stalne rubrike „Iz stranih RV”, „Vesti i novosti” i „Naše knjige i časopisi”.

MORNARIČKI GLASNIK br. 5/1969.

Kap. b. broda Milan Dorotka: *O nekim pitanjima naše operative vještine*

Kap. b. broda Milutin Marinković: *Verovatan razvoj i izgled RU u sledećoj dekadi*

Kap. b. broda Frane Aničić: *Sadejstvo obalske artiljerije i pomorskih snaga na zadacima miniranja mora*

Poručnik b. broda Dragoljub Arnautović dipl. psiholog: *Umor i dosada u nastavi*

Pap. fregate Aleksandar Gajić: *Tačnost pomorskih karata*

Pored ovoga, *Mornarički glasnik* u ovom broju donosi i rubrike „Iz naše pomorske prošlosti“, „Odzivi i diskusije“, „Pomorska literatura“, „Nauka i tehnika“, „Vesti i novosti“ i „Bibliografija“.

VOJNOISTORIJSKI GLASNIK br. 2/1969.

Admiral Mate Jerković: *Značaj ZAVNOH-a za razmah NOP-a u Slavoniji*

Dr Bogdan Krizman: *Završne operacije srpske vojske u jesen 1918. godine (do oslobođenja Beograda)*

Dr Gavro Škrivanić: *Gradovi i utvrđenja u srednjovekovnoj Srbiji, Bosni i Dubrovniku*

Pored ovoga, *Vojnoistorijski glasnik* donosi i rubrike „Uz 50-godišnjicu SKJ“, „Prilozi“, „Kritike i prikazi“ i „Bibliografija“.

VOJNOSANITETSKI PREGLED br. 9/1969.

I. Kralj: *Aktuelni zadaci sanitetske službe JNA*

M. Morelj: *Sanacija teritorije — značajan elemenat narodne odbrane*

B. Vračarić i sar.: *Neka razmatranja o saradnji vojnosanitetske i zdravstvene službe u pogledu preventivno-medicinske zaštite u opštenarodnom odbrambenom ratu*

A. Anđelski: *Zadaci lekarskih organizacija na pripremama zdravstvene službe za opštenarodnu odbranu*

A. Katalinić i sar.: *Uloga farmaceutske službe u narodnoj odbrani*

Pored ovoga, *Vojnosanitetski pregled* u ovom broju donosi još niz interesantnih stručnih priloga.

VOJNOTEHNIČKI GLASNIK br. 10/1969.

Staniko Filipović, dipl. inž.: *Organizacija rada separacije i betonskog postrojenja na putu Gostivar — Kičevo*

Potpukovnici Ibrahim Ridošić, dipl. inž. i Uroš Vukomanović: *Merna instrumentacija i metode merenja seizmičkog efekta*

Kap. I kl. Vukašin Jekić: *Hemijska dekontaminacija odeće i opreme parovazdušnoamonijačnim načinom*

Pored ovoga, *Vojnotehnički glasnik* donosi i druge stručne priloge, kao i naučne i tehničke novosti i zanimljivosti iz inostranih časopisa.

VOJNOTEHNIČKI GLASNIK br. 11/1969.

Dr Slobodan Kontić, dipl. inž. i kapetan Miroslav Kokalović, dipl. inž.: *Uticaj osvetljenosti podele limba na tačnost koincidiranja kod preciznih teodolita*

Kap. I kl. Marko Dopuđa, dipl. inž.: *Brza terenska metoda kontrole kvaliteta radova pri izgradnji puteva*

Radivoje Filipović, magistar elektrotehnike: *Tehnologija izrade programa za elektronski računar*

Pukovnik Vladimir Barac: *O snabdevanju rezervnim delovima*

Pored ovoga, *Vojnotehnički glasnik* donosi u ovom broju i druge priloge, kao i naučne i tehničke novosti i zanimljivosti iz inostranih časopisa.

VOJNOTEHNIČKI GLASNIK br. 12/1969.

Potpukovnik Slavko Ljubinković: *Jedna metoda prognoziranja radioaktivnih padavina*

Pukovnik Alojz Govednik: *Mere za podizanje kvaliteta stručno-tehničke obuke vojnika — vezista*

Potpukovnik Aljoša Šegvić, dipl. inž.: *Naučnoistraživački rad u armiji, važnost i značaj inženjerijske psihologije*

Potpukovnik Đuro Brkić: *Angažovanje transportnih sredstava (vozila) za potrebe JNA iz popisa*

Pored ovoga, *Vojnotehnički glasnik* u ovom broju donosi i druge priloge, kao i rubrike „Iz narodnooslobodilačkog rata“ i „Naučne i tehničke novosti i zanimljivosti iz inostranih časopisa“.